

Պրովոսարներ բոլոր յերկիրների, միացե՛ք

90.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Հ Ա Ց Ե Ո Ւ Մ Հ Բ Ա Ց ● 1986

90

120

П-30

Пятиязык 9-н

ин. язык 5-язык

1936р.

404

Պրոլետարների բոլոր յերկիրների, միացե՛ք

31001-13

ՄՏՈՒԳՎԱՄԵ Է 1801 Թ.

ՄԱՏՄԱԿԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱԿԱՏՈՒՄ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՎՈՄԽՈՐՀՈՒՄ
ՅԵՎ ՀԱՄԿ(Բ)Կ ԿԵՆՏԿՈՄՈՒՄ

Հ Ա Ց Կ Ո Ւ Մ Հ Բ Ա Ց Թ 1936

A 7018

90 (47)

НА ФРОНТЕ
ИСТОРИЧЕСКОЙ
НАУКИ

Армпартиздат. Эривань

ՀԱՄԿ(Բ)Կ ԿԿ ՅԵՎ ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ԺԿԽ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պատմաւրբյան վերաբերյալ արդեն գրված դասագրքերը վերանայելու յե՛վ բարելավելու, իսկ անհրաժեշտ դեպքերում նայե՛վ վերափոխելու համար ստեղծել հանձնաժողով հետևյալ կազմով՝ քնկ. քնկ. Ժդանով (նախագահ), Ռադեկ, Սվանիձե, Գարին, Լուկին, Յակովլե՛վ, Բիսուրյանսկի, Զասոնսկիյ, Ֆայզուլլա Խազալե՛վ, Բառման, Բուբնով յե՛վ Բուխարին:

Հանձնաժողովին իրավունք վերապահել կազմակերպելու խբմակներ առանձին դասագրքերը վերանայելու, ինչպես նայե՛վ մրցանակաբաժնուրբյուն հայտարարելու՝ արմատական փոփոխման յե՛նքակա նանաչվող դասագրքերի փոխարեն նոր դասագրքեր կազմելու համար:

Առաջին հերթին պետք է վերանայվեն
ԽՍՀՄ պատմության սարահան դասընթացի
և նոր պատմության դասագրքերը:

ԽՍՀՄ Ժողովուրդների նախագահ՝
Վ. ՄՈՒՈՏՈՎ
Համկ(բ)Կ Կենտկոմի քարտուղար՝
Ի. ՄՏԱՆԻՆ

26 հունվարի 1986 թ.

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀՈՒՄ ՅԵՎ ՀԱՄԿ(Բ)Կ ԿԵՆՏԿՈՄՈՒՄ

Կարևոր նշանակութիւն տալով ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական պատմութեան դասավանդման պատշաճ դրվածքին, ԽՍՀ Միութեան Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը և ՀամԿ(Բ)Կ Կենտրոնական Կոմիտեն դեռ 1934 թվականի մայիսի 16-ին ընդունեցին և հրապարակեցին «ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական պատմութեան դասավանդման մասին» հայտնի վորոշումը: Այդ վորոշման մեջ ժողկոմխորհը և ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմը հավաստեցին պատմութեան դասավանդման անբավարար դրվածքը ԽՍՀՄ դպրոցներում: Ժողկոմխորհը և ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմն արձանագրեցին,

վոր պատմութեան դասագրքերի և իր իսկ
դասավանդման գլխավոր թերութիւնը
նրանց վերացական սխեմատիկ բնույթն է.
«Փոխանակ փողափայտի պատմութեանը
կենդանի, գրավիչ ձևով դասավանդելու, շու-
րադրելով կարևորագույն անցքերն ու փաս-
տերը ժամանակագրական հաջորդականութեամբ
և բնութագրելով պատմական զործիչներին —
առակերտներին տալիս են հասարակական-
սնտեսական ֆորմացիաների վերացական բնո-
րոշումները և այսպիսով փողափայտի
պատմութեան կապակցված շարադրումը նեն-
գափոխում են վերացական սոցիոլոգիական
սխեմայով» (ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի և Համ-
Կ(Բ)Կ Կենտկոմի 1934 թվականի մայիսի
16-ի վորոշումից):

Ժողկոմխորհը և Կենտկոմը նշեցին, վոր
«Առակերտների կողմից պատմութեան դասընթաց-
ը հաստատուելու յուրացնելու վնասն պայ-
մանն է պատմական անցքերի պատմական-
ժամանակագրական հաջորդականութեան պար-
պանումը, առակերտների հիւսուցիչական մեղ-
անպայման ամրացնելով պատմական կարևոր-

յերևույթները, պատմական գործիչներին, ժամանակագրական տարեվերք: Միայն պատմության այսպիսի դասընթացը կարող է ապահովել պատմական նյութի՝ առակներսների համար անհրաժեշտ մասշտիբայությունը, դիտողականությունն ու կոնկրետությունը, վորի հիման վրա միայն հնարավոր է հիշ վերլուծել և հիշ բնդհանրացումների յեմբարկել պատմական այն անցները, վորոնք առակներին մտեցնում են պատմության մարտիսական բնրումները»:

Սրա համապատասխան վորոշված էր մինչև 1935 թվականի հունիսը պատրաստել պատմության նոր դասագրքերը.

- ա) հին աշխարհի պատմություն,
- բ) միջին դարերի պատմություն,
- գ) նոր պատմություն,
- դ) ԽՍՀՄ պատմություն,
- ե) կախյալ և դադութային յերկիրների նոր պատմություն:

Ժողկոմխորհը և Համ Կ(բ)Կ Կենտկոմը վորոշել էյին նոր դասագրքեր կազմելու համար ստեղծել հինգ խմբակ և՞ հաստատել

եյին այդ խմբակների անձնական կազմը:

1934 թվականի հունիսի 9-ին Համկ(բ)Կ Կենտկոմը և ԽՍՀ Միության Ժողկոմխորհը լուծեցին տարրական և վոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցներում ԽՍՀՄ պատմության տարրական դասընթաց մտցնելու հարցը, և կազմակերպվեցին ԽՍՀՄ պատմության տարրական դասագրքեր կազմող խմբակներ:

1934 թվականի ոգոստոսի 14-ին Համ. Կ(բ)Կ Կենտկոմը և ԽՍՀ Միության Ժողկոմխորհը հավանութուն տվին ընկերներ Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի ներկայացրած դիտողություններին՝ «ԽՍՀՄ պատմության» և «Նոր պատմության» նոր դասագրքերի կոնսպեկտների վերաբերյալ:

Այդ դիտողությունների մեջ հանգամանորեն քննության եյին առնված և խիստ քննադատության յենթարկված յերկու կոնսպեկտներն ել, ընդվորում, ինչպես արձանագրված եր, առանձնապես անբավարար եր կազմված ԽՍՀՄ պատմության կոնսպեկտը, վորը լի յեր մեծ թվով վոչ դիտական և մարքսիզմի տեսակետից անզրադես:

քնորոշումներով, տառապում եր ծայրահեղ
Թափթփվածութեամբ, վորն առանձնապես
անթույլատրելի յե ախպիրի «դասագիրք
ստեղծելիս, վորտեղ պետք և կըսողատված
լինի յուրաքանչյուր խոսքը, յուրաքանչյուր
քնորոշումը»: Խոշոր, թեև ավելի պակաս
թերութեաններով, տառապում եր նաև «նոր
պատմութեան» դասագրքի կոնսպեկտը:

Ընկերներ Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի
դիտողութեաններն սպառնչ կերպով նշում
եյին, թե ինչ ուղղութեամբ եր անհրաժեշտ
վերամշակել կոնսպեկտներն ու պատրաստ-
վող դասագրքերը: Սակայն ԽՍՀՄ Ժողկոմ-
խորհրդ և ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմը հարկադրված
են հավաստելու, վոր ներկայումս Ժողկոմ-
խորհրդի ու Կենտկոմի քննութեանը ներկայաց-
ված պատմութեան դասագրքերը մեծ մա-
սամբ անբավարար են և դեռևս տառապում
են նույն թերութեաններով, վոր նշված են
վերև: Առանձնապես անբավարար և կազմ-
ված «ԽՍՀՄ պատմութեան» դասագիրքը,
վոր ներկայացրել և պրոֆ. Վանագի խմբա-
կը, ինչպես նաև անբավարար են տարբա-

կան դպրոցի համար կազմված ԽՍՀՄ պատ-
մության տարրական դասընթացի դասազը-
քերը, վոր ներկայացրել են Մինցի և Լոգի-
նսկու խմբակները:

Այն հանդամանքը, վոր մասնանշված դա-
սազըքերի հեղինակները շարունակում են
պնդել կուսակցության կողմից բազմիցս ար-
դեն յերևան բերված ու բացահայտորեն
սնանկ պատմական ընտրողութիւններ և դրույթ-
ների վրա, վորոնց հիմքն են կազմում Պոկ-
րովսկու հայտնի սխալները, ժողկոմխորհը
և Կենտկոմը չեն կարող չզնահատել վորպես
վկայություն այն բանի, վոր մեր պատմա-
բանների, առանձնապես ԽՍՀՄ պատմու-
թյան պատմաբանների վորոշ մասի մեջ, ար-
մատացել են հակամարքսիստական, հակա-
լինինյան, ըստ եյության լիկվիդատորական,
հակազիտական հայացքներ պատմական դի-
տության նկատմամբ: Ժողկոմխորհը և Համ-
կ(բ)Կ Կենտկոմն ընդգծում են, վոր պատ-
մությունը վորպես դիտություն լիկվիդա-
ցիայի յինթարկելու այդ վնասակար տեն-
դենցներն ու փորձերը կապված են առաջին

հերթին մեր վորոշ պատմաբաններն մեջ պատմական սխալ հայացքներ տարածվելու հետ, վորոնք հատուկ են այսպես կոչված «Պոկրովսկու պատմական դպրոցին»: Ժողկոմխորհը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը մասնաՆշում են, վոր այս վնասակար հայացքներն հաղթահարման խնդիրն անհրաժեշտ նախադրյալ և հանդիսանում ինչպես պատմության դասագրքեր կազմելու, այնպես և մարքսիստական-լենինյան պատմական գիտության դարգացման ու ԽՍՀՄ-ում պատմական կրթության վերելքի համար, վորոնք կարևորագույն նշանակություն ունեն մեր պետության ու մեր կուսակցության գործի և աճող սերնդի ուսուցման համար:

Մրա համապատասխան ԽՍՀ Միության ժողկոմխորհը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը վորոշեցին պատմության արդեն գրված դասագրքերը վերանայելու և տրմատասլես բարելավելու, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև վերափոխելու համար ստեղծել ժողկոմխորհի և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի հանձնաժողով, կազմված ընկերներ ժողանովից (նախագահ),

Ռադեկից, Սվանիձեյից, Գորինից, Լուկինից,
Յակովլևիկից, Բխտրյանսկուց, Չատոնսկուց,
Փայգուլա Սոջայեվից, Բաուամանից, Բուր-
նովից և Բուխարինից: Այդ հանձնաժողովին
իրավունք և ղեկավարանշված խմբակներ կազ-
մակերպել՝ առանձին դասագրքերը վերա-
նայելու համար, ինչպես նաև հանձնաժողո-
վի կողմից արմատական վերափոխման յն-
թակա ճանաչված դասագրքերի փոխարեն
նոր դասագրքեր գրելու կոնկուրս հայտա-
բարել:

Ժողկոմխորհը և Կենտկոմը վարոշեցին նաև
հրապարակել մամուլում ընկերներ Ստալի-
նի, Կիրովի ու Ժգանովի դիտողութունները
և այլ նյութեր այս հարցի վերաբերյալ:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ «ԽՍՀՄ ՊԱՏՄՈՒ-
ԹՅԱՆ» ԴԱՍԱԳՐԻԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ
ԱՌԹԻՎ

Վանազի խմբակը չի կատարել առաջադրանքը և նույնիսկ չի ըմբռնել բուն առաջադրանքը: Նա կազմել է ուղևոր պատմության, և վոչ թե ԽՍՀՄ պատմության կոնսպեկտ, — այսինքն՝ Ռուսիայի պատմության կոնսպեկտ, բայց առանց այն ժողովուրդների պատմության, վորոնք մտել են ԽՍՀՄ կազմի մեջ (հաշվի չեն առնված Ուկրաինայի, Բելոռուսիայի, Ֆինլանդիայի և Մերձբալթյան այլ ժողովուրդների, Հյուսիսային-կովկասյան ու Անդրկովկասյան ժողովուրդների, Միջին Ասիայի և Հեռավոր Արևելքի ժողովուրդների, ինչպես նաև Վոլգայի և Հյու-

սիսային ժողովուրդները — թաթարները, բաշկիրները, մորզվերը, չուվաշները և այլն պատմութեան ամբողջը):

Կոնստանտինոպոլի մեջ չի ընդգծված ուսումնական ցարխի մի աննեկսիոնիստական — դադութացման դերը՝ ուսումնական բուրժուազիայի ու կալվածատերերի հետ միասին (պարիզի ժողովուրդները քանտ է):

Կոնստանտինոպոլի մեջ չի ընդգծված ուսումնական ցարխի մի հակահեղափոխական դերն արտաքին քաղաքականութեան մեջ, սկսած Յեկատերինա II-րդի ժամանակներից մինչև 19-րդ դարի 50-ական թվականները և նրանից հետո (պարիզի, վոյպես միջազգային ժամադարմ):

Կոնստանտինոպոլի մեջ մի կույտի չեն վերածված ֆեոդալիզմը և նախաֆեոդալական ժամանակաշրջանը, յերբ դյուզագիները դեռ ճորտացված չէին. պետութեան միահեծան հասարակարգը և ֆեոդալական հասարակարգը, յերբ Ռուսաստանը մանրատված կը բազմաթիվ ինքնուրույն կիսապետութեանները:

Կոնսպեկտի մեջ մի կույտի յին վերած-
ված սեակցիա և հակահեղափոխություն, հե-
ղափոխություն «առհասարակ», բուրժուա-
կան հեղափոխություն և բուրժուա-դեմո-
կրատական հեղափոխություն հասկացողու-
թյունները:

Կոնսպեկտում չին արված Ռուսաստանի՝
ցարիզմի կողմից նվաճված ժողովուրդների
ազգային ազատագրական շարժման պայ-
մաններն ու ակունքները և աշղպիսով
Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, վորպես
այդ ժողովուրդներին ազգային ճնշումից ա-
ղատող հեղափոխություն մնում և չպատ-
ճառարանված, ինչպես վոր չպատճառարան-
ված և մնում նաև ԽՍՀ Միության ստեղ-
ծումը:

Կոնսպեկտի մեջ առատորեն կան ամեն
տեսակի մաշված արաֆարետային բնորո-
շումներ, ինչպես «Նիկոլայ առաջինի վաստի-
կանական տեռոր», «ռադիկալականություն»,
«պուզաչևիականություն», «կալվածատի-
բական հակահեղափոխության հարձակումը
19-րդ դարի 70-ական թվականներին», «ար-

դյունարեւական հեղաշրջման առաջին քայ-
լերը», «ցարիզմի և բուժուադիայի առաջին
քայլերը 905-907 թվականների հեղափոխու-
թյան դեմ պայքարելիս» և այլն: Կոնսպեկ-
տի հեղինակները կուրորեն պատճենահա-
նում են ամեն տեսակի բուրժուական-պատ-
մաբանների մաշված ու միանգամայն վոչ-
դիտական ընտրողույթները, մոռանալով, վոր
իրենք պարտավոր են մեր յերխտասար-
դությանն ուսուցանել մարքսիստական, դի-
տականորեն հիմնավորված ընտրողույթներ:

Կոնսպեկտը չի արտացոլում արևմտա-
յեվրոպական բուրժուական-հեղափոխական
ու սոցիալիստական շարժումների դերն ու
ազդեցությունը Ռուսաստանի բուրժուական
հեղափոխական շարժման և սրբիտարական
սոցիալիստական շարժման կազմավորման
վրա: Կոնսպեկտի հեղինակներն ըստ յերևու-
թին մոռացել են, վոր ուս հեղափոխական-
ներն իրենց համարում եյին Ս. րևմուտքի
բուրժուական-հեղափոխական ու մարքսիս-
տական մտքի հայանի կորիֆեյների աշա-
կերտներն ու հեռուորդները:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չեն առնված առաջին իմպերիալիստական պատերազմի արմատները և ցարիզմի դերն այդ պատերազմում՝ իբրև ռեզերվ արևմտա-յեվրոպական իմպերիալիստական պետությունների համար, ինչպես նաև հաշվի չի առնված, ինչպես ռուսական ցարիզմի, այնպես էլ ռուսական կապիտալիզմի կախյալ դերը արևմտա-յեվրոպական կապիտալից, վորի հետևանքով Հոկտեմբերյան հեղափոխության նշանակությունը, վորպես Ռուսաստանը կիսազաղութային վիճակից ազատագրողի, քնում և չըպատճառարանված:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չի առնված համալիստական քաղաքական ճգնաժամի առկայությունը համաշխարհային պատերազմի նախորդակին, վորն ի միջի այլոց արտահայտվեց բուրժուական դեմոկրատիայի և պառլամենտարիզմի անկման մեջ, վորի հետևանքով խորհուրդների նշանակությունը համաշխարհային պատմության տեսակետից, վորպես պրոլետարական դեմոկրատիայի կերտողների և բանվորների ու գյուղացիներին

կապիտալիզմից ազատազրոյ որդաններ, մը-
նուս եւ չպատճաքաբանված:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չի առնված հոսանք-
ները պայքարը ԽՍՀՄ կառավարող կոմու-
նիստական կուսակցութեան ներսում եւ պայ-
քարը տրոցկիզմի դեմ, վորպէս մանր բուր-
ժուական հակահեղափոխութեան արտա-
հայտութեան:

Յեւ այլն եւ այլն:

Առհասարակ պետք եւ ասել, վոր կոնս-
պեկտը կազմված եւ ծայրահեղութեն թափթըփ-
ված եւ մարքսիզմի տեսակետից վոչ բոլո-
րովին զրպէս:

Մենք եւ չենք խոսում կոնսպեկտի վոչ
ճշգրիտ վոճի եւ աջակետի «բառախաղի» մա-
սին, յերբ Կեղծ-Դմիտրին կոչված եւ Դմի-
տրի «Անվանյալ», կամ ինչպէս «հին ֆեոդալ-
ները հաղթանակը 18-րդ դարում» (հայտնի
չե սակայն, թե ո՞ւր կորան եւ ինչպէս ելին
պահում իրենց «նոր» ֆեոդալները, յեթե
նրանք առհասարակ դոյութեան ունեցել են
այդ ժամանակ) եւ այլն:

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում արմա-

տապես վերաձգակել կոնսպեկտը վերև շարա-
դրված դրույթների վոչով, ընդվորում պետք
է հաշվի առնել, վոր խոսքը վերաբերում
է դասագրքի ստեղծման, վորի մեջ պետք է
կշռագատված լինի յուրաքանչյուր բառ և
յուրաքանչյուր բնորոշում, և վոչ թե ան-
պատասխանատու ժողովուրդին հողվածների,
վորտեղ կարելի չէ ամեն ինչի մասին ուղածի
պես շագակրատել հեռու մնալով պատասխա-
նատվության գրացմունքից:

Մեզ հարկավոր է ԽՍՀՄ պատմության այն-
պիսի դասագիրք, վորտեղ վելիկոռուսիայի
պատմությունը չանջատվի ԽՍՀՄ մյուս ժողո-
վուրդների պատմությունից—այս առաջին, և
վորտեղ ԽՍՀՄ ժողովուրդների պատմությունը
չանջատվի համայնվրոպական պատմու-
թյունից և ահասարակ համաշխարհային
պատմությունից — այս յերկրորդ:

Ի. Սալին

Ա. Ժդանով

Ս. Կիրով

ԳԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ «ՆՈՐ ՊԱՏՄՈՒ-
ԹՅԱՆ» ԴԱՍԱԳՐՔԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Վորովհետև նոր պատմությունն ամենա-
հարուստն և բովանդակությամբ, պերհագեց-
ված և իրադարձություններով, ինչպես նաև
նկատի ունենալով, վոր բուրժուական յեր-
կիրներէ նոր պատմության մեջ ամենազլխա-
վորը, յեթե նկատի ունենանք մինչհոկտեմ-
բերյան հեղափոխության ժամանակաշրջանը
Ռուսաստանում, այդ Ֆրանսական հեղա-
փոխության հաղթանակն և և կապիտալիզմի
հաստատումը Յեվրոպայում ու Ամերիկա-
յում,— դատում ենք, վոր ավելի լավ կլիներ,
յեթե նոր պատմության դասագիրքն սկսվեր
Ֆրանսական հեղափոխության վերաբերյալ

գլխով: Նախորդող անցքերի հետ կապ ստեղծելու համար կարելի յեր տալ մի փոքր ներածություն՝ նիդերլանդական ու անգլիական հեղափոխությունների հիմնական անցքերի համառոտ շարադրանքով, նիդերլանդական ու անգլիական հեղափոխությունների անցքերի մանրամասն շարադրանքը տալով միջին դարերի պատմության դասագրքի վերջում:

Նշանակում է, մենք առաջարկում ենք կոնսպեկտից դուրս գրել առաջին մասը (վեց գլուխ), այսինքն՝ ամբողջ առաջին բաժինը, փոխարինելով այն համառոտ ներածականով:

Կոնսպեկտի գլխավոր թերությունը համարում ենք այն հանդամանքը, Վոր հա բավականաչափ խիստ չի ընդգծում Ֆրանսական հեղափոխության (բուրժուական հեղափոխության) և Ռուսաստանի Հոկտեմբերյան հեղափոխության (սոցիալիստական հեղափոխության) միջև յեղած տարբերություն և հակադրություն վողջ խորությունը: Նոր պատմության դասագրքի հիմնական

առանցքը պետք և լինի հենց այս հակա-
դրության դադափարը բուրժուական հեղա-
փոխութեան և սոցիալիստական հեղափոխու-
թյան միջև ծույց տալ, վոր Ֆրանսական
(և ամեն մի այլ) բուրժուական հեղափո-
խութեան ժողովրդին աղատելով ֆեոդա-
լիզմի ու արատուտիզմի շղթաներից՝ նոր
շղթաներ և դրել նրա վրա—կոսպիտալիզմի
ու բուրժուական դեմոկրատիայի շղթաները,
մինչդեռ Ռուսաստանի սոցիալիստական հե-
ղափոխութեանը ջախջախեց ըստ ու ամեն
տեսակի շղթաները և ժողովրդին աղատեց
ամեն ձևի շահագործումից—ահա թե՛ վորը
պետք և լինի նոր պատմութեան դասազրքի
կարճիք թելը:

Ուստի և չի կարելի թույլ տալ, վոր Ֆրան-
սական հեղափոխութեանն անվանեն պար-
զապես «մեծ». այն պետք և անվանել ու
մեկնաբանել վորպես բուրժուական հեղա-
փոխութեան:

Ճիշտ այդպես էլ չի կարելի Ռուսաստանի
մեր սոցիալիստական հեղափոխութեանն
անվանել պարզապես Հոկտեմբերյան հեղա-

փոխութիւն — այն հարկավոր և անվանել
ու մեկնաբանել վորպես սոցիալիստական
հեղափոխութիւն, խորհրդային հեղափոխու-
թիւն:

Սրա համապատասխան հարկավոր և վե-
րակառուցել նոր պատմութեան դասագրքի
կոնսպեկտը, ընտրելով համապատասխան
չնորոշումներ ու տերմիններ:

Կոնսպեկտի մեջ նոր պատմութեան բա-
ժանումը յերկու մասի մենք դանում ենք
քիչ պատճառաբանված ու պատահական,
կատարված ինչ վոր մի անհասկանալի հատ-
կանիւով: Մենք նպատակահարմար կզանե-
ցինք յոր պատմութիւնը բաժանել յերեք
մասի.

Առաջին մաս — Ֆրանսական բուրժուա-
կան հեղափոխութիւնից մինչև Ֆրանս-
պրուսական պատերազմն ու Փարիզի կոմու-
նան (բաղադրել): Ս.յդ կլինի առաջավոր
յերկիրներում կապիտալիզմի հաղթանակի և
հաստատման ժամանակաշրջան:

Յերկրորդ մաս — Ֆրանս-պրուսական պա-
տերազմից ու Փարիզի կոմունայից մինչև

Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան հաղթանակը Ռուսաստանում և իմպերիալիստական պատերազմի ավարտումը (ներառյալ): Այդ կլինի կապիտալիզմի սկսվող անկման, Փարիզյան կոմունայի կողմից կապիտալիզմին հասցված առաջին հարվածի, հին «ազատ» կապիտալիզմն իմպերիալիզմի վերածելու և Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան ուժերով ԽՍՀՄ-ում կապիտալիզմը տապալելու ժամանակաշրջան, հեղափոխութեան, վորը նրա դարազուտի բաց արեց մարդկութեան պատմութեան մեջ:

Յերբորդ մաս — 1918 թվականի վերջից (պատերազմի ավարտման տարին) մինչև 1934 թվականի վերջը: Դա մի կողմից կլինի արդ յերկիրներում հետպատերազմյան քաղաքական ճգնաժամի ժամանակաշրջան, ֆաշիզմի և գաղութների ու ազգեցութեան շրջանների համար մղվող պայքարի ուժեղացման և մյուս կողմից՝ ԽՍՀՄ քաղաքացիական կռիվների ու ինտերվենցիայի ժամանակաշրջան, առաջին հնդամյակի և յերկրորդ հնդամյակի սկզբի ժամանակաշրջան

ԽՍՀՄ-ում, մեր յերկրում սոցիալիզմի հաղթանակն շինարարության ժամանակաշրջան, կապիտալիզմի վերջին մնացորդներն արմատախիլ անելու ժամանակաշրջան, ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական ինդուստրիայի հաղթանակի ու վերելքի, գյուղում սոցիալիզմի հաղթանակի, կոլտնտեսությունների ու խորհանոտեսությունների հաղթանակի ժամանակաշրջան: Մենք մեծ սխալ ենք համարում այն, վեր կոնսպեկտի հեղինակները 1923 թվականի վրա ընդհատում են պատմությունը: Այս սխալը պետք է ուղղել, պատմությունը հասցնելով մինչև 1934 թվականը: Իրա համապատասխան հարկ կլինի կատարել նյութի, բաժինների ու գլուխների վերափոխում ու վերաբաշխում:

Լավ կլինի կոնսպեկտն ազատել հին, մաշված արտահայտություններից, ինչպես սրինակ՝ «հին կարգ», «նոր կարգ» և այլն: Ավելի լավ կլինի դրանք փոխարինել «մինչկապիտալիստական կարգ», կամ ավելի լավ է «արտոլուտիստական-ֆեոդալական կարգ» բառերով, իսկ «նոր կարգի» փոխարեն ասել

«Կապիտալիզմի ու բուրժուական դեմոկրատիայի կարգ»։ Այսպիսի փոփոխութեան դեպքում այսպես կոչված «նոր կարգը», այսինքն՝ կապիտալիստական կարգը, արդեն հանդես կգա վորպես հին կարգ ԽՍՀՄ խորհրդային կարգի համեմատութեամբ, վորը մարդկային հասարակութեան կառուցվածքի բարձրագույն տիպն է ներկայացնում։

Լավ կլինեք նաև կոնսպեկտն աղատել «Խորխաների» չափից դուրս առատութեանից։ «Կոնսուլականութեան կառիսա», «Նասպոլեոնի կառիսա», «Գիրեկտորիայի կառիսա» — արդյո՞ք չափազանց շատ չեն կառիսաները։

Մեզ նմանապես սխալ է թվում այն, վոր գաղութային հարցին կոնսպեկտի մեջ անհամաչափ քիչ տեղ է տրված։ Այն ժամանակ, յերբ ժորժ Զանդերին, Շպենգլերներին, Կիպլինգներին և ուրիշներին բավականաչափ շատ ուշադրութեան և հատկացված, գաղութային հարցին և դրութեանն այնպիսի մի պիտութեան մեջ, ինչպես ասինք

Չինաստանը, քիչ ուշադրություն և նվիր-
ված:

Լավ կլինեիր նաև «Գերմանիայի և Իտա-
լիայի միավորում» Ֆորմուլն սխալաբխեկ
«Գերմանիայի և Իտալիայի վերամիացումն
ինքնուրույն պետությունների մեջ» Ֆոր-
մուլայով: Այլապես կարող և այնպիսի տպա-
վորություն ստացվել, զոր խոսքը վերաբե-
րում և վոչ թե անցյալում բաժան-բաժան յե-
ղած այնպիսի պետությունների վերամիաց-
ման համար պայքարելուն, ինչպես Գերմա-
նիան ու Իտալիան, այլ այդ պետություն-
ները մի պետության մեջ միավորելուն:

Ընդհանուր առումը նոր պատմության
կոնսպեկտը, մեր կարծիքով, կազմված և
ավելի խելացի կերպով, քան ԽՍՀՄ պատ-
մության կոնսպեկտը, բայց այս կոնսպեկտի
մեջ, այնուամենայնիվ բավականին շատ
շփոթ կա:

9/VIII. 34 թ.

Ի. ՍՏԱԼԻՆ
Ս. ԿԻՐՈՎ
Ա. ՖԴԱՆՈՎ.

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴՈՒՄԸ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

1934 թվականի մայսի 16-ին ԽՍՀ Միության Ժողովրդական կոմիսարների Խորհուրդը և ՀամԿ(Բ)Կ Կենտրոնական կոմիտեն վերստում ընդունեցին ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական պատմություն դասավանդելու մասին: Այս վերջման մեջ քննադատության եր յինթարկվում կարևորագույն անցքերն ու փաստերն իրենց ժամանակագրական հաջորդականությամբ շարադրելու և պատմական գործիչներին ընդթաղրման միջոցով կոնկրետ պատմությունը տալու փոխարեն, հասարակական-տնտեսական ֆորմացիաների վերացական ընտրումներին դասավանդումը մեր դպրոցներում: Հին աշ-

խարհի, միջին դարերի պատմութեան, նոր պատմութեան, ԽՍՀՄ պատմութեան և կախ-յալ ու գաղութային յերկիրներէ նոր պատմութեան դասագրքեր ստեղծելու համար ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը ստեղծեցին հինգ խմբակ, վերոնք պետք և մինչև 1935 թվականի հունիս ամիսը կատարելին իրենց աշխատանքը:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը չսահմանափակվեց նոր դասագրքերի ընդլայնելը վերոշելով և նրանց պատվերը տալով: Նա պատմաբաններին համապատասխան խմբերից պահանջեց ներկայացնել դասագրքերի կոնսպեկտները և մի շարք այդպիսի կոնսպեկտներ մանրագին քննադատութեան յենթարկեց: ԽՍՀՄ պատմութեան և նոր պատմութեան դասագրքերի կոնսպեկտներին առթիվ ընկերներ Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի ստորև տպագրվող դիտողութեաններին մեջ (1934 թվականի ոգոստոսի 8-ի և 9-ի) Կենտկոմը քննադատութեան յենթարկելով կոնսպեկտները, ճշգրիտ ցուցումներ տվեց պատմաբան-

ներին՝ նրանց առջև կանգնած խնդիրներէ վերաբերյալ:

ԽՄՀՄ պատմութեան վերաբերյալ նա մատնանշեց, նախ՝ այս պատմութեանն ընդհանուր պատմութեան շրջանակներում մեկնաբանելու անհրաժեշտութեանը, առանձնապէս նշելով արեւմտա-յեւրոպական բուրժուական-հեղափոխական ու սոցիալիստական շարժումներէ դերն ու ազդեցութեանը Ռուսաստանի բուրժուական-հեղափոխական շարժման և սլոբոտարական-սոցիալիստական շարժման նկատմամբ: Յերկրորդ, Կենտկոմը պահանջեց պատմաբաններից, վոր նրանք սան վոչ թե ռուսաց պատմութեան դասագրքեր, այլ ԽՄՀՄ պատմութեան, այսինքն ԽՄՀՄ կազմի մնջ մանող բոլոր ժողովուրդների անցյալի պատմութեան դասագրքեր: Ինչ վերաբերում և ցարական Ռուսաստանի պատմութեանը, Կենտկոմը պահանջեց արտացոլել ցարիզմի դերը, վորպէս ժողովուրդների բանտի և վորպէս միջազգային ժանդարմի:

Նոր պատմութեան դասագիրք կազմելու

վերաբերյալ ցուցումների մեջ կենտկոմի
 առաջադրեց պատմութեան այնպիսի պերիո-
 դիզացիա, Վորը տարբեր և բուրժուական
 դասազրքերում ընդունվածից, այսինքն այն-
 պիսին, Վորը հենվում և անտեսական զար-
 գացման հիմնական փուլերի վրա: Նոր պատ-
 մությունը պետք և լինի կապիտալիզմի հաղ-
 թանակի և նրա կործանման սկզբի պատ-
 մություն: Նա սկսվում և Ֆրանսական հե-
 ղափոխութեանից, Վորն առաջին անգամ
 մեծ յերկրում հաստատեց բուրժուազիայի
 իշխանությունը, և Անգլիայի արդյունաբե-
 րական հեղաշրջումից, Վորը հիմնական տըն-
 տեսական լծակներ ստեղծեց բուրժուազիա-
 յի տիրապետութեան համար ի դեմս ժամա-
 նակակից արդյունաբերութեան: Նոր պատ-
 մությունը կենտկոմը բաժանեց յերեք շրջ-
 ջանի,—1. Ֆրանսական հեղափոխութեան-
 նից մինչև Ֆրանս-սլրուսական պատերազմը,
 այսինքն ազգային պատերազմների ու հեղա-
 փոխութեանների միջոցով դեկալար կապի-
 տալիստական պետութեանների վերջնական
 ձևավորման ժամանակաշրջանը, 2. Ֆրանս-

պրուսական պատերազմից մինչև 1914—1918
թվականներին համաշխարհային պատերազմը,
այսինքն՝ արդյունաբերական կապիտալիզ-
մից մոնոպոլիստականին անցնելու, իմպե-
րիալիզմի ծագման և առաջին համաշխար-
հային իմպերիալիստական պատերազմի ժա-
մանակաշրջանը, պատերազմ, վորը ծնեց
առաջին սոցիալիստական հեղափոխությունը,
3. յերրորդ շրջան Հոկտեմբերյան սոցիալիս-
տական հեղափոխությունից մինչև այսօր,
այսինքն կապիտալիզմի փլուզման սկզբնա-
վորության և աշխարհը սոցիալիստական ու
կապիտալիստական սխտեմներին պառակտ-
վելու ժամանակաշրջան:

Վորպես ամբողջ նոր պատմության հիմ-
նական առանցք, Կենտկոմը մատնանշեց
բուրժուական ու սոցիալիստական հեղափո-
խություններին միջև յեղած հակադրությունը:

Բացի այս հիմնական դրույթներից, կու-
սակցության Կենտկոմը պահանջեց հրաժար-
վել բուրժուական, առաջին հերթին լիբե-
րալ պատմագրաններից փոխ առնված հնա-
ցած, վոչ ստույգ բնորոշումներից, բոլոր

դասագրքերում կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմի ստույգ, վերջապես և գիտական հասկացողությունները, առանց վորի աշակերտներին չի կարելի տալ մարգիւթյան զարգացման իրական պատկերը:

Մենք այսպէս մանրամասն ենք շարադրում ընկերներ Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի գիտողությունների գլխաւոր բովանդակությունը՝ թե մեր յերիտասարդ պատմաբաններին և թե ամբողջ խորհրդային հասարակայնությանը ցույց տալու համար այն նշանակությունը, վոր Համկ(բ)Կ Կենտկոմն ընկեր Ստալինի գլխաւորութեամբ, տալիս և պատմական գիտութեանն ունրա դասաւանդմանը: Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտեն, վորը ղեկաւարում և պատմութեան մեջ չտեսնված շինարարութեան, նախապատրաստում և յերկրի պաշտպանութեանը, ժամանակ գտաւ ամենալուրջ կերպով զբաղվելու պատմութեան դասագրքերի հարցով, վորովհետև նա Մարքսի, Ենգելսի ու Լենինի նման պատմութեան մեջ տեսնում և սոցիալիզմի համար մղվող պայքարի հզոր գեները: ԽՍՀՄ

Ժողովրդական մասսաները պետք գիտենան
մարդկության խնկական պատմությունը, աշ-
խատավորության ստրկացման և ազատա-
գրման պատմությունը, պետք և գիտենան
թե Վոլրանդից ենք յեկել և ուր ենք գնում
մենք, քանի վոր այդ կտասնատպատկի բան-
վորներն ու կոլանտեսականների համոզ-
մունքը սոցիալիզմի անխուսափելի հաղթա-
նակի նկատմամբ և կտա նրանց այդ հաղ-
թանակի պայմանների խնացություն: Նրանք
պետք և կոնկրետ պատկերացում ստանան
շահագործող դասակարգերի ուժի աղբյուր-
ների ու տիրապետության մեթոդների մա-
սին, պատկերացում՝ աշխատավորների ուժի
աղբյուրների և ազատագրման համար նրանց
մղած պայքարի մեթոդների մասին: Նրանք
պետք և ստանան վոչ թե առաջ յեկող ու
քայքայվող հասարակական և անտեսական
ֆորմացիաների անկենդան սխեմա, այլ դա-
սակարգերի պայքարի կոնկրետ պատկերը՝
նրանց առաջնորդների բնութագրումով, այդ
պայքարում դասակարգային հարաբերու-
թյունների կոնկրետ բնութագրումով, վոր-

բովնեակ այդ յիզանակով միայն պատմութ-
յունը կտո՛րեցնի նրանց այն, ինչ նրա
խնդիրն և հանդիսանում իբրև զխտություն
քաղաքականության մասին, այսինքն՝ իշ-
խանության ու նրա պահպանման համար
պայքարելու մասին:

Համկ(բ)կ Կենտկոմի ցուցումները լիովին
չեն կատարված: Ներկայացված դասազրքե-
րը մասամբ բոլորովին չեն համապատաս-
խանում այդ պահանջներին, իսկ մասամբ ել
դեռ վերամշակման կարիք են զգում: Ուստի
և Կուսակցության Կենտկոմն ու ԽՍՀՄ Ժող-
կովխորհը հանձնաժողով նշանակեցին, ընկեր
Ժգանովի նախագահությամբ, վորի նպա-
տակն է մինչև վերջը հասցնել պատմության
դասազրքեր ստեղծելու աշխատանքը: Այդ
աշխատանքը, վորքան ել դա սարորի-
նակ թվա, առավել խոշոր զժվարություն-
ների հանդիպեց ԽՍՀՄ պատմության, քան
թե ընդհանուր պատմության բնագավառում:
Արժե կանգ առնել այդ զժվարությունների
պատճառների վրա, քանի վոր դրանք վե-
րաբերում են վոչ թե հեղինակների մի փոք-

բաթիվ խմբի, այլ մեր պատմական գիտութ-
յան վիճակին:

ԽՍՀՄ պատմության ասպարեղում դժվա-
րությունները պետք է վորոնել յերկու բնա-
գավառում: Դրանցից մեկն այն է, վոր Ռու-
սաստանի հին կալվածատիրական-բուրժու-
ական պատմական գիտությունն զբաղվում
էր համարյա բացառապես վելիկոռուսների
պատմությամբ: Մեր պատմաբանները դեռ
չեն կարողացել բավարար չափով մշակել
Ուկրաինայի, Բելուսուսիայի, Անգրիկովկասի
ու Կենտրոնական Ասիայի ժողովուրդների
և ԽՍՀՄ-ում բնակվող մոնղոլական ժողո-
վուրդների պատմությունը: Յերկրորդ դժ-
վարությունն այն է, վոր ուսաց պատմու-
թյան բնագավառում դեռ մինչև վերջը կա-
տարված չէ վոչ-բուլշևիկյան տրագիցիանե-
րի ջախջախման այն աշխատանքը, վոր
«Բուլշևիզմի պատմության մի քանի հարցե-
րի մասին» աշխատությամբ ընկեր Ստալի-
նի յերույթի ազդեցության տակ կատարվեց
ընդհանուր պատմության բնագավառում, աշ-
խատություն, վորն, ինչպես հայտնի յե,

մեր պատմաբանների առաջ կտրուկ կերպով
դրեց մեր պատմական զբաղանության մեջ
կիսամենշեկյան, կիսացենտրիստական դա-
դափարները և արոցկիստական կոնտրաբան-
դը լիկվիդացիայի յենթարկելու հարցը: ԽՍՀՄ
պատմության բնագավառում վերացված չեն
Մ. Ն. Պոկրովսկու դպրոցի ֆլասակար տրա-
դիցիաները:

Մ. Ն. Պոկրովսկին ձևակերպվել և բուր-
ժուական ու մանր բուրժուական պատմա-
բանների սուբյեկտիվիզմի դեմ մղվող պայ-
քարում, վորոնք թագավորների ու նրանց
դործողությունների մեջ եյին տեսնում պատ-
մության գլխավոր շարժիչ ուժը: Այդ հա-
յացքներին նա հակադրում էր անտեսական
հարաբերությունների դարգացումը՝ իբրև
պատմության հիմնական գործոն: Բայց դի-
ալեկտիկական մասերիալիզմը հանդեցնելով
եկոնոմիզմի, կամ ավելի ճիշտն ասած՝ արն-
տեսական ինքնահոսի, նա կարող էր ստեղ-
ծել մայն սոցիալական ֆորմացիաների սը-
խեմա և վոչ թե դոսակարգային պայքարի
կենդանի պատմություն, պետության՝ իբրև

պայքարի լծակի՝ հսկայական դերով: Ընդ-
 վորում, այդ սխեման պարզեցված էր, նա
 անցումներ ու տեղաշարժեր չէր տեսնում մի
 ֆորմացիայի շրջանակներում: Բավական է
 միայն համեմատել Լենինի յերկերում ցրված
 դիալեկտիկական ամենաճկուն բնութա-
 գրումները ցարիզմի զարգացման մասին, իբրև
 ազնվական միասնատու թյան, վորին քայլ առ
 քայլ քայքայում էր կապիտալիզմը, վորը
 դիշումներ էր անում բուրժուազիային, և
 վորը կործանվեց իբրև ազնվական միասն-
 տու թյուն, — Պոկրովսկու անկենդան սխեմայի
 հետ, վորը ցարիզմի մեջ տեսնում էր առև-
 տրական կապիտալի գործիք, հասկանալու
 համար, թե վորքան խորթ է լինին իզմին Պոկ-
 րովսկու սխեման: Պոկրովսկին մահվանից ա-
 ուաջ գրած իր հողվածներից մեկում ընդունեց
 իր սխեմայի վոչ գիտական լինելը պաշտ-
 պանվելով միայն այն կշտամբանքից, թե նա
 հակալենինյան է: Բայց վոչ-գիտական սխե-
 ման չի կարող հակալենինյան չլինել: Պայքա-
 րը Պոկրովսկու դպրոցի հակալենինյան տրա-
 դիցիաների դեմ ուսաց պատմության թե

մեթոդի և թե կոնկրետ պատկերի մեջ, և Պոկրոխիւս դպրոցի տրագիցիաների հողթանարոււմը, ԽՍՀՄ մարքսիստական լենինյան պատմութեան ստեղծման պայմանն են հանդիսանում:

Տպագրելով այն դիտողութեանները, վոր արել են կենտրոնական Կոմիտեյի ներկայացուցիչներն ընկեր Ստալինի գլխավորութեամբ, դիտողութեաններ, վորոնք իսկապէս վոչ միայն ցուցումներ են հանդիսանում մեր դպրոցական դասագրքերի հեղինակներին համար, այլև աշխատանքի մի ամբողջ ծրագիր մեր պատմաբաններին համար, մենք գտնում ենք, վոր այդ աշխատանքի վրա պետք է դրաձել վոչ միայն մեր պատմաբաններին, այլև մեր կուսակցական հասարակայնութեան ուշադրութեանը: Մի ժամանակ, ընդհատակում բանվորներ փոքրաթիւ խմբեր փորձում եյին մարքսիզմի հիմնադիրներին հանրամատչելի բրոշյուրներով ու յերկերով յուրացնել պատմական դիտութեան այբուբենը, այն դարձնելու համար բուրժուազիայի դեմ, վորը կարողանում էր պատ-

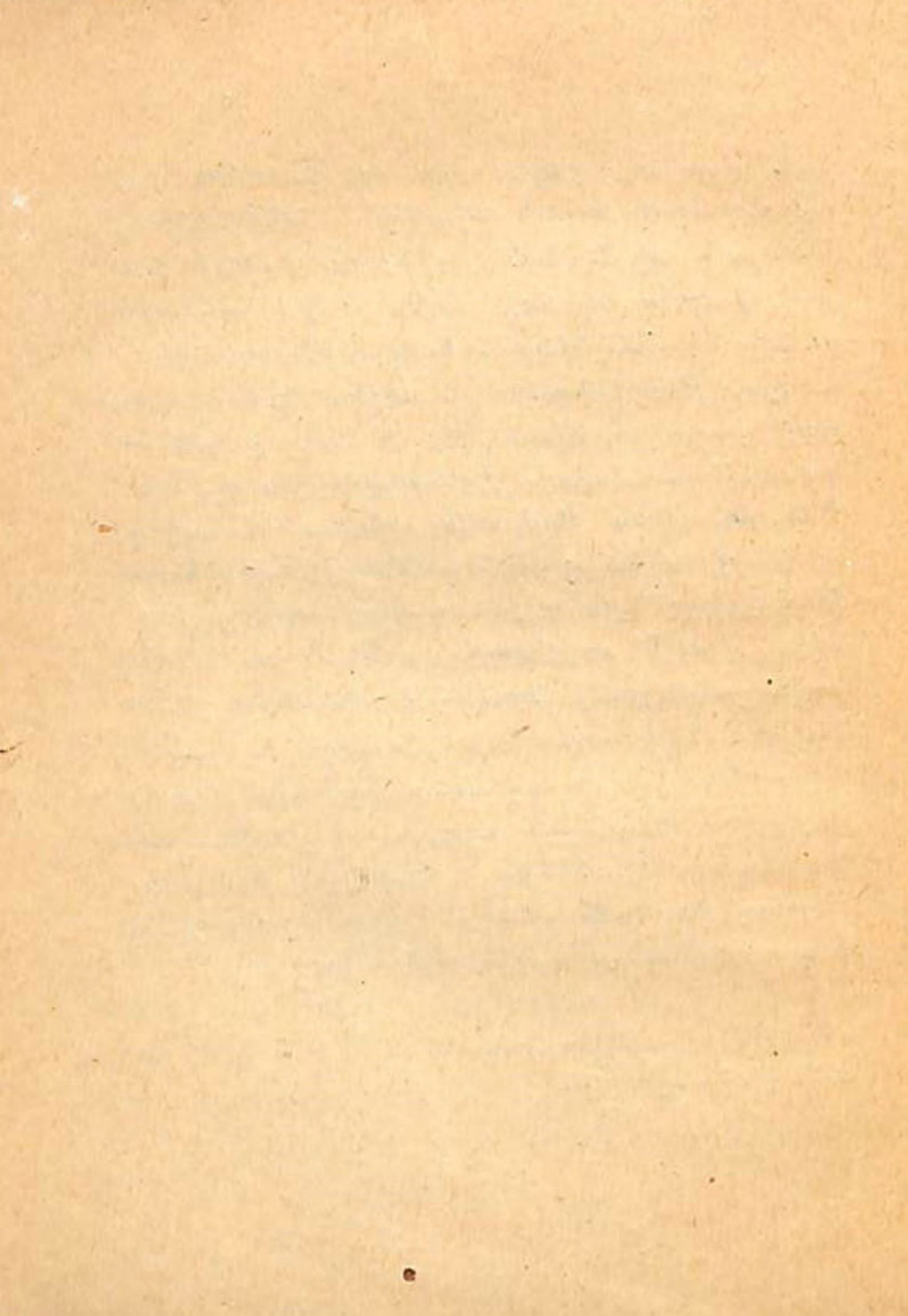
մական առասպելը հիանալի կերպով ոգտագործել ժողովրդական մասսաների գաղափարական ստեղծագծան համար: Խորհրդային պրոլետարիատը, ստեղծելով պրոլետարական հզոր պետութիւն, բանվորների ու գյուղացիներէ հարյուր հազարավոր զավակներին հնարավորութիւն տալով դրողփելու պիտական աշխատանքով, ստեղծեց այնպիսի պայմաններ, վերսնց մեջ Մարքսի-Ենգելսի-Լենինի պատմական ուսմունքի հիման վրա կարելի յէ ստեղծել այնպիսի պատմագիտութիւն, վորն ընդգրկում է մարդկութեան ամբողջ զարգացումը, վորը խորտակում է կալվածատերերի ու բուրժուանգլայի բոլոր առասպելները և պատմական ճշմարտութեան գործը սուր է տալիս պրոլետարիատի ձեռքը:

Մտալիներ, Մարքսի, Ենգելսի և Լենինի լաւագուշն աշակերտը, նրանց գործը շարունակողը մեզ ցույց տվեց ինչպիս մյուս բոլոր բնառավառներում, այնպիս և պատմութեան բնագավառում, թէ ինչպիս շարունակել նրանց աշխատանքը: Նա ցույց տվեց

մեզ, վոր այդ շարունակումը պահանջում է
ամբողջ պատմական նյութին տիրապետել
Մարքսի, Ենգելսի և Լենինի ուսմունքի վո-
գոմ, բուրժուազիայի, մանր բուրժուազիայի
ու նրանց մենշևիկյան-եսերական-տրոցկիս-
տական թափթփուկների մեթոդների ու ամ-
բողջ գաղափարախոսության անողոք քննա-
դատության վոգոմ: Կուսակցությունը, նրա
Կենտրոնական Կոմիտեն, ընկեր Ստալինը
պահանջում են պատմաբաններից, վոր հաղ-
թահարելով նրանց խանգարող տրադիցիա-
ները, խորթ ազդեցություններն ու ման-
քախնդրությունը, նրանք ձեռնամուխ լինեն
աշխատանքի այնպիսի յեռանդով ու այն-
պիսի թափով, վորով մենք կառուցում ենք
մեր սոցիալիստական արդյունաբերությունը,
կոլտնտեսությունները, Կարմիր բանակը:
Սոցիալիստական մեծ յերկիրը պահանջում
է պատմական մեծ գիտություն:

«Պրավդա»-յի առաջնորդողը
1936 թ. հունվարի 27

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
Համկ(բ)Կ ԿԿ և ԽՍՀ Միութեան ԺԿԽ վերջումը	3
ԽՍՀ Միութեան Ժողկոմխորհում և Համկ(բ)Կ Կենտկոմում	5
Դիտողություններ «ԽՍՀՄ պատմութեան» դա- սազրքի կոնսպեկտի առթիվ	13
Դիտողություններ «նոր պատմութեան» դասա- զրքի կոնսպեկտի մասին	20
Պատմութեան դասական դոկումը մեր դպրոցում	28

Թարգմ. Մ. Զաքարյան, խմբ. Հ. Գառպարյան,
տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան, սրբագրելի՝ Վ. Զիզեղյան

Գլավիլիտի լիազոր № 1053, հրատ. № 357,
պատ. № 102, տիրաժ 5,000, ինդեքս $\frac{\pi 1}{y}$

Հանձնված է արտադրության 9/III 1936 թ.
ստորագրված է տպագրության 1/IV 1936 թ.

ԳԻՆԸ 40 Կ.

Հայկուսիւոսի սպարան, Յեհվան, Ալլահվերդյան 27

(154)

362

ԳԻՆԵԱ 40 Կ.

A I
7018

НА ФРОНТЕ
ИСТОРИЧЕСКОЙ
НАУКИ

Армпартиздат, Эривань

Գրքեր